

I. H. FIOR

EVREII IN ANGLIA

DIN ADÂNCĂ VECHIME

PÂNĂ LA EXPULZAREA LA 1290

SCHITĂ ISTORICĂ

BUCUREŞTI

TYP-O-LITOGRAFIA EDUARD WIEGAND, & C. C. SĂVOIU, STRADA COVACI 14.

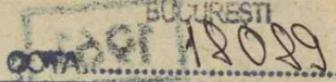
1891

B.C.U. Bucuresti

C23870

Inv. A. 1856

Nov. 18089.

38803

EVREII IN ANGLIA

DIN ADĂNCĂ VECHIME PĂNĂ LA EXPULZAREA LOR (1290)

Pe insula britanică datează documental d'inainte, sau cel puțin de Vechimea Evreilor } pe la inceputul secolului al VII-lea.

Cel d'intei act in legătură cu istoria poporului englez, in care se pomenește de Evrei, este un canon al lui Theodore of Tarsus, arhiepiscopul din Canterbury (669—690), care oprește creștinilor anumite relațiuni cu neamul evreesc ¹⁾. Apoi, Egbert sau Ecbright, arhiepiscopul din York (735—766), urmănd pilda predecesorului său, scoate și el o pravilă și mai aspră, cu care învață pe oile cuvenitătoare ale turmei sale de a nu ospăta cu Evrei, sau a se jidovi cumva ²⁾.

Negrescit, că aceste măsuri restrictive luate una după alta de către biserică creștinească, vădesc nu numai existența de Evrei, ci existența lor ca un element important, ceeace îndrituește *ipso facto* la concluzia, că ei erau stabiliți acolo mai mult decât vremelnicește și, probabil, in număr mai mare. Dar nu e mai puțin adevărat, că cele deduse din menționatele canoane ar putea oarecum fi puse la indoială. Nu e deloc cu neputință, s'ar putea spune, că, și unul și altul din pastorii religioși, copiând canoanele vr'unui sobor, cum d. p. pe acele din Nicea, Orleans, Roma etc, cum e chear cazul cu unele paragrafe din canoanele in specie, să le fie introdus in eparhia lor nu de nevoie, fiindcă se aflau Evrei și s'ar fi simțit trebuință de măsuri contra lor, ci pur și simplu de formă, spre a face ca toată lumea și cu deosebire in interesul propovăduirii creștinismului. Urmează insă apoi un alt document, menit a înălțatura această indoială. In istoria mănăstirii din Croyland se relatează, că, la 833, Whitglaff, regele Mercianilor, bătut și fugărit de către Egbert, re-

¹⁾ Benj. Thorpe, Ancient laws and institutes of England, London 1840, p. 277, ur.

²⁾ „Ut nullus Christianus judaisare praesumat, sed nec conviviis eorum participare“, este textul art CXLVII din Canon, Thorpe, aceeaș, p. 340.

23870

91-9241041

le din Wessex, s'a refugiat la acea mănăstire; și drept recunoștință pentru adăpostul ce i s'a dat, a înmănat călugărilor din Croyland un decret, prin care i intărește în stăpânirea pământurilor și a caselor, ce le au dobândit dela predecesorii lui, dela nobilii acestora, dela creștini „și dela Evrei“³⁾. Aci, cu privire la acest act, nu mai poate fi vorba de copietură, nici de o simplă formă, spre a imita pe alți și nici de interesul propagandei creștinismului. E deci bine stabilit, că Evreii, fie de bună voe, fie în alt chip — nevoea de confirmarea regală apare cam ciudată — destul că ei au instrăinat către călugării din Croyland pământuri sau case. A instrăina însemnează, natural, a fi avut, și a fi avut bunuri nemîscătoare pe vremea aceea când, grație marelui „libov creștinesc“, Evreul nu era mai nicăieri sigur de astăzi până mâine și bejenia îbătea pretutindene la ușă, însemnează, de bună seamă, că ei au fost stabiliți acolo mai de mult.

Mai departe dăm de un specimen de lege a regelui Eduard Confesorul (1042—1066) prin care, oferindu-le protecție regală, îndeclară, cu tot ce e al lor, drept proprietatea coroanei: *Judaei emin et omnia sua Regis sunt*⁴⁾.

Nu lipsesc nicicun indicațiuni de urmele unei vechimi și mai deținute. Unul d. p. năzuește a dovedi, că religiunea Druidilor („Druids“ au fost o sectă de Gali și Britani înainte de chr.) ar fi identică cu acea evreească⁵⁾; un altul citează un edict al Cezarului Augustus, cu 15 ani înainte e. n., care se referă la Evreii din Britania⁶⁾; pe când un al treilea stăruiește, că Evreii au descălecitat aci odată cu Romanii, 50—60 ani înainte de Christos⁷⁾. Dar când te încerci să cerceta acele urme, cum e cazul îndeobște cu cercetări de asemenea natură, te isbești de obscuritate și legende.

Dela cucerirea Angliei (1066) de către Ducele Normanilor (apoi William I) însă curg deja rapoarte istorice treptat mai deslușite.

William I, sau, cum el pronumește istoria, Cuceritorul, nu numai Evreii sub cei d'intei trei regi } că a tolerat pe Evreii, pe cari i-a găsit în ostrovul cucerit după cucerire rit, ci a înlesnit, ba a incurajat chear noi imigrații. În al IV-lea an al stăpânirii sale a adus, din Rouen, o colonie nu-

³⁾ Rerum Anglie rum scriptorum vesterum, Oxaniae, 1684, Tom. I, p. 9.

⁴⁾ Spelman, Concilia Britanica, v. I, p. 623.

⁵⁾ Identity of the Religions called Druidical and Hebrew, London 1829.

⁶⁾ David Gantz, תנ"ך, Frankfort 1692 (3775 e. v.)

⁷⁾ Moyle, Ruth, History of the Jews in Great Britain, London 1851, v. I, p. 26 ur.

meroasă de Evrei de i-a așezat în mai multe orașe și politii⁸⁾; și scepticii li socotesc numai de atunci vechimea.

Atât sub domnia Cuceritorului căt și sub acea a filor săi, William II (1087—1100) și Henry I (1100—1135), Evreii s-au bucurat de pace și liniște, ocrotiți fiind împotriva urzirilor necurate ale călugărilor ignoranți și fanatici. Mulțumită deci acestei stări de lucruri, desfășurându-și hărnicia și fireasca lor aplicare la întreprinderi, ei au sporit la număr, cu deosebire prin imigrațiuni continue și au crescut în bogății⁹⁾. Starea lor spirituală și socială n'a rămas nici ea indărât. Aveau mai pretutindene sinagogi, biblioteci și școli, cari se frecventau și de creștini¹⁰⁾. Pe timpul lui Henry s'a deschis la Oxford o casă de invățătură, vizitată și de creștini, unde se preda, pentru intelectua oară în țara englezescă, filosofia, algebra, geometria și logica; urmele acelor localuri de invățătură au rămas neșterse, și astăzi se mai pomenește de: Moses Hall, Jacob's Hall și Lombard's Hall¹¹⁾.

Cu moartea lui Henry I, se deschide o nouă eră pentru urmășii Stephan de Blois și Henry II (1154—1189) patriarhilor, era mizeriei și a chinurilor nespuse (1135—1154 și 1154—1189) și se încheie cu jalnicul sfârșit al expulzării lor în masă. Un sir de regi cruzi, risipitori și nesătiosi, începând mai cu seamă cu Henry II; o ceată de călugări serbiți unui fanatism încruntat; o gloată nobilă-mojică și răpareță, năpădea asupra lor ca niște lupi flămânzi, când pe rând, când deavalma, și în curs de mai bine de un secol, mereu i-au muncit, prădat, jăfuit și ucis. Un creștin și Englez, the Right Hon. Robert Grant, într'un cuvînt ținut în parlamentul țărei sale, la 5 Aprilie 1833, ilustreză astfel acea funestă epocă¹²⁾: „E greu de fixat, dacă această nenorocită rasa avu de indurat mai mult dela furile turbate și ticăloase ale gloatei sau, dimpotrivă, dela suveranii tirani și hrăpitorii Excesele comise de norod fură provocate prin niște scornituri false și rușinoase, aşa d. p., că ar conspira contra statului; că ar hrăngându de a da foc metropolelor; că ar fi răstignit copiii creștini și a. m. d. Si furia gloatei, înțeită prin astfel de învinuiri minciunioase, a făptuit grozăvii intocmai ca acele imputate lor pe nedreptă-

⁸⁾ Fr. Peck, Academia Terita Anglicana, book IV, p. 2; Holingshed, Chronicle ed. 1587, v. 3, p. 15; John Stow, Annales of England (ed. 1615), p. 103.

⁹⁾ D'oblossiers Tovey „Anglia Judaica”, p. 8; James Picciotto, Sketches of Anglo-Jewish History, p. 2.—¹⁰⁾ Peck, l. cit.; Tovey l. cit.

¹¹⁾ Aceeaș acelaș; Picciotto, p. 8; Lindo, History of the Jews in Spain and Portugal, p. 7.

¹²⁾ Parliamentary Debates (1830), N. S., v. 23, p. 1288.

Este adevărat, că regii i protejară; însă de ce natură a fost acea protecție? Ei au fost străjuși intocmai ca pădurile coroanei, de încălcări străine, în scop ca numai vînătorii regali să-i poată vîna. Se intocmiseră niște legi odioase, sau edicte, având atunci putere de legi, cu cari, sub formă de taxe, impozite și amenzi li se storcea fără pregeț și în modul cel mai crud, avutul agonisit grație inteligenței lor superioare, a intinselor cunoștință și relațiuni cu lumea de afară, a activității și a tradiționalului lor spirit industrial”.

Stephan de Blois, certându-se pentru tron cu Matilda, fiica lui Henry, a biruit-o numai după ce se aruncă în brațele clerului și renunță la o mare parte din apanagele coroanei. Și din aceste două imprejurări a isvorit veninul nesecat, cu care se amârăse Evreilor zilele. Stăpânitorii lipsiți de venituri indestulătoare vieței lor destămate, de unde, dela cine altul să stoarcă dacă nu dela Evrei, supușii lor cei mai activi și, lucru de căpetenie, cei mai slabii? Călugării, liberați din lanțul regilor anteriori, începură să se avânte, să se puepe făuritul armelor fățarnice, obiciuinit „pentru stărpirea ucigașilor Domnului”. La 1145, la Norwich, înainte de Paște, au scos la iveau un băeat răstignit („crucified”) de Evrei. Însă, fie că popii din această regiune erau prea stângaci în mănuirea armelor bisericiei creștine din acea vreme, fie că norodul nu era încă indeajuns de stricat, copii destul pentru jaf și prădăciune, destul că nici de astădată și nici la următoarele două năpăsti, de același soiu, sub Henry la Gloucester (1160) și la St. Edmonsbury (1181) n'a rezultat nicio urmare neplăcută pentru Evrei.

Dacă Stephan a exploatat cazul de răstignire din timpul său, dacă mai ales i-a jumulit, cum și în ce fel sau poate de loc, nu se știe; urmările lui Henry însă sunt deja semnalate. Așa se raportează d. p., că la 1168, cu alternativa expulzării, le-a smuls 5000 mărci¹³⁾. La 1187 li-a confiscat a patra parte din avere, și în anul următor i-a încărcat cu o dajdie de 60,000 mărci¹⁴⁾. Cu toate acestea ei au propășit sub domnia lui în toate privințele¹⁵⁾. Și nu e deloc de mirare. Comerciul, inspecial comerциul internațional, de către densusii cultivat și desvoltat, se afla în mâna lor¹⁶⁾. Apoi, „Creștinii deatunci credeau, că Scriptura le oprește speculațiunea imprumutării cu do-

¹³⁾ Tovey, p. 13; Jacobs „London Jewry, 1200”, edit. in: Papers Anglo-Jewish Historical Exhibition 1887, London 1888, p. 39.—Un mark era 13 šilling, 4 penny = 16 franci.

¹⁴⁾ Picciotto, p. 4; Jacobs, p. 40.

¹⁵⁾ Graetz, Geschichte der Juden, v. VI, p. 240; Picciotto, l. cit.

¹⁶⁾ Tovey, p. 80, 120, 121.

„băndă, și de oarece nicio societate nu se poate dispensa de asta „menea instituțiuni, aceste operațiuni au rămas pe seama lor și asta „profitând, era lucru firesc ca să aglomereze bogății“¹⁷⁾.

Trecând la starea lor intelectuală și socială, aflăm, că aveau și colege în mai multe orașe, unde se preda medicina, filosofia și alte științe. În Londra înveța R. Iacob din Orleans și R. Benjamin din Canterbury, ucenici ai lui R. Tam, faimosul Tosafist¹⁸⁾.

Incoronarea lui Richard I (3 Sept. 1189) fu sărbătorită cu prinderea Richard I } măcel al Eyreilor din Londra. Evreii, cu grija de „un nou domn, noue decrete“ ingreuoatoare, s-au intrunit în capitală, cei mai bogăți și cu vază, spre a depune la picioarele tronului, odată cu jurământul de credință și supunere, și un plocon—cu care era pe atunci obiceiul. Baldwin, arhiepiscopul din Canterbury, obținând deputațiunea înveță pe noul rege, că nu își se cade să primească daruri dela Evrei, cari, pentru legea lor, și-au pierdut dreptul la figura între popoare și că creștinește și cu cale ca să fie găsiți în palat. Sfatul său se primi. Norodul, din parte-i, care era străbătut în preajma palatului cu prilejul serbării, înveniat de duhul fanatic al cruceadelor, atunci la ordinea zilei, aflând de injosirea Evreilor, a crezut și el cu cale și creștinește a tăbără asupra lor. Pe urmă i-a chilăvit, pe alții i-a ucis.

Până aci prologul dramei. De sărg se respândise vorba prin toată Londra, că porunca regelui este, ca să se omoare pe toți Evreii. În monii în haine călugărești au purtat grija pentru aceasta. Deci, pe cărți Evrei se detină, fură supuși sfântului botez, sau omorâți; unde între cari și R. Iacob din Orleans, spre a nu abjură, se jertfiră în sinagogă. Hordele bestiale, ale căroră țintă la urma urmelor era jaful prădăciunea, neputând răsbi în locuințele bine zăvorite ale Evreilor, puseră foc în toate hornurile. Numai după ce o mulțime de familiile evreiești perise prin foc și sabie, trimese regele pe Ranulf de Glanville și alții curteni ca să potolească rezmărița. Dar, degeabă, era chip; bandiților nicică le păsa. „Într-oaceasta coboră noaptea intunecoasă acoperind cu neagra ei umbră groaznicul masacru al fiilor lui Israel“. A doua zi s-a concentrat în City forțe multe, — după ce devastările se isprăviră și curse lacuri de sânge și vinovat.

Intre cei treceți cu silă la creștinism se află și unul Benedict,

¹⁷⁾ Thompson, History of England (ed. H. Freeman) p. 99; Tovey, p. 120, 121.

¹⁸⁾ Graetz, l. cit.

York, care venise ca delegat pentru acea localitate. Benedict era bogat tare. Regele deci — prețul nu se știe — i-a invitat să se reîntoarcă la judaism. Dar nu trecu mult și muri de caznele, cu cari a fost introdus în sanctuarul nouei religiuni.

Din rezvătitorii prinși trei au fost spănzurați: „unul pentru că a jefuit și pe un creștin, ceilalți doi pentru că au dat foc unei case evreiești megieșită cu alte creștinești și, astfel, ar fi putut vătăma și pe creștini“; iar restul, dovedindu-se, că a hoțit și ucis „numai“ Evrei, s-au liberat fără nicio pedeapsă¹⁹⁾.

Un fior nespus cuprinse inimile evreiești din toată țara, când aflare de strășnicile petrecute în metropola. Așjderea, o poftă nemărginită de a urma pilda din Londra, cuprinse inimile necurate ale *Resboinicilor Domnului*, gătiți de drum pentru cucerirea sfântului mormânt — aveau haine de primeneală, le lipsea numai bani — precum și ale călugărilor posaci, cari mișuna în toate colțurile ca furnicile. Cătă vreme regele era la Londra, nu s'a întemplat nicio neorendeu-ală. Richard, fără indoeală, dintr'un sentiment din acele descrise de Robert Grant, a trimis ordine severe către șerifii (guvernatorii provinciali) ca să ocrotească pe Evreii „săi“ Indată însă ce a plecat Filip August în cruciată, scena singeroasă din Londra a fost imitată în multe orașe provinciale: în Norwich, Stamford, St. Edmondsbury, Dunstable, Lynn și York²⁰⁾.

Cu deosebire la York avu loc o tragedie de cea mai mare grozăvie. Dacă aiurea era poate numai *mobul* și cruciații asuțați de popime, cari năvăliră asupra neamului evreesc, apoi aicea, pe lângă celelalte elemente, au mai sărit: cetăteni, pizmași de starea înfloritoare a Evreilor și nobiliei — datornicii lor — și nu slăbiră până nu-i prăpădiră pe toți. Mulțimea călcă într'o noapte locuința bogatului Benedict, care, sucombătând la Londra, junghiată pe văduva și copiii sei, și, furând toate, dătării și jertfele în prada flacărilor. Evreii, alarmați, se refugiază, în mare parte, la castelul regal din localitate, unde sunt primiți „cu toate comoarele lor purtative“. După câteva zile însă, prințul a bănuat că castelanul să ar purta cu gândul de a-i trada vrăjmașului, se folosesc de prilejul esirii sale din castel de nu-l mai lasă să intre. Șeriful provinciei, zice-se, din întemplantare, aflător în York cu putere armată, dă ordin a să se impresoreze castelul. Vandali, cu popii în cap, dau mă-

¹⁹⁾ Graetz, p. 241, 242; Tovey, p. 17, 18.

²⁰⁾ Pepezo (eaș, 243, 244; aceeaș, p. 19; Stow, p. 150).

cu armata și cetățuia se atacă. Evreii se apără cu bărbătie și desnădejde. Un călugăr, tocmai în momentul când isbucnește: „Moartă dușmanilor lui Hristos!“ e nimerit de un bolovan bine țintit din tabăra atacaților și-și dă pe loc fanaticul duh. Șeriful se resgăndește și revoacă ordinul, dar în van. Furii nu se mai pot infrâna. Răndoioasa bestie rămnește a-și sfâșia prada. — În a șasea zi a azi diarii (Sâmbătă seară 16—17 Martie 1190) lipsiți de merinde și sleiți de puteri, când deci pimejdia de a fi doborăți de dușman era neevitabilă, ținură sfat. Povața lui R. Iom Tob, din Joigny, se primește de marea majoritate. — O groaznică povăță! Și așa: dupăce arseră toate obiectele prețioase și apoi tot avutul lor risipiră prin canalurile și latrinele toți banii, ce aveau asupra lor să puseră foc la ușile castelului. Joceu sau Jocinus, fruntașul comunității, precedea cu executarea infricoșătorii hotăriri. Cu un „Așultă Israîl!“ din partea lor și un „Amin“ al chorului, își jertfește pe „iubita sa soție Ana“ și „pe scumpii sei copilași“. Toți ceilalți care aderase la această rezoluție ingrozitoare, i urmează exemplul Rabinului i se lăsă locul de onoare; el jertfi pe Joceu, rămas cel din urmă, și apoi pe sine.

Dimineața următoare, cei slabii de inger, rămași în viață se dețină supuși inimicului. În credința lor, că-și vor măntui viața, ei se declară gata a imbrățișa creștinismul; și ca *avant garde*, spre a induioa inimile împietrite ale gloatei, aruncă cadavrele victimelor pe care le-au smuls focului, peste zidurile castelului. Nu apucă să insă bine să deschide porțile, că hordele, conduse de un nobil Richard Malebis, se aruncă asupra lor și-i măcelări pe toți²¹⁾. Acei care nu apucă să se adăpostească la castel, au fost loviți, mai nainte de aceeaș jalmică soartă, așa că din toată comunitatea nu rămasă niciun Evreu. Peste tot căzură 500 victime²²⁾.

Richard I, care se afla pe drum la Pământul săgăduinței, înștiințat de cele ce se urmară, a trimis imediat poruncă cancelarului său, bishofului din Ely, ca să urmărească pe făptași și să-i pue la grea pedeapsă. Dar, ca de obiceiu, nu s'a putut afla pe niciunul din zurbagii; de aceea s'a supus numai pe locuitorii din York la fo amendă în folosul regelui, iar șeriful și castelanul fură dați a lară din slujbă²³⁾.

²¹⁾ Graetz, p. 244 ur.; Tovey, p. 21 ur.

²²⁾ Graetz, p. 247; Stow, l. cit., el dă numărul de 500 „afară de femei și copii“.

²³⁾ Graetz, l. cit.; Tovey, p. 27.

Cum s'a intors insă regele (1194) el se sili, fără zăbavă, a face dreptate. Spre această bună ispravă a orănduit o comisiune de judecători ambulanți cu insărcinarea de a face o cercetare adâncă asupra turburărilor următe: Cine și unde sunt acei, cari au omorât pe Evrei? — ce pămănturi și case au rămas după ucisi și cine le stăpănește? — de cătră cine, cum și căt se datorește Evreilor in general? ²⁴⁾

Nefiind chip a se prinde pe tălhari, comisiunea și-a implinit celealte daterii, catagrafisând, cu mare băgare de seamă, averea celor morți precum și a celor vii. El a poruncit apoi ca Evreii să se lege cu jurămănt, că vor inregistra în viitor orice soiu de avere mișcătoare și nemîscătoare; ear în caz de contravenire își vor pierde „și viața și avere“ ²⁵⁾.

Nu mult după aceea a instituit un așezămănt numit *Scaccarium Judaeorum* sau *Thesauraria Judaeorum*. Această instituție, din momentul intocmirii căreia „Evreii au devenit în măinile capetelor incoronate un instrument miraculos ca lampa lui Aladin: ori de căteori visteria le era goală n'aveau decât să frece instrumentul, ca și Aladin lampa, și lăzile li se umpleau nesmintit“. Tiranii neșățioși, spre a exploata pe popor indirect și lesne, se folosiră de moravurile și legile creștinești din acele vremuri, cari permiteau ca numai Evreii să se ocupe cu imprumutări de bani cu dobândă, în mănăstiri, i siliră la indeletnicirea cu „camăta legiuittă“ ²⁶⁾ pentru a apoi să le sugă pănă și măduva din oase — această imorală și odioasă instituție fu în acest fel alcătuită ²⁷⁾: Se creă un departament al vistieriei celei mari (Great Exchequer), având acolo (la Westminster Palace) biroul central, și sucursale în toate orașele locuite de Evrei. Ca și visteria cea mare avea și ea două funcții: finanțiară și judiciară; asemenea era și ea supusă, în ale ei calități respective, autorității Vistiernicului (Treasurer) și a judecătorului suprem (Chief Justice). Ca vistierie evreească (Jewish Exchequer) clasifica și încărca pe Evrei cu biruri și ingrijă de strângerea de

²⁴⁾ Tovey, p. 29, 30.—²⁵⁾ Aceeași.—²⁶⁾ V. mai departe apendicele.

²⁷⁾ Definiția unea o fac, așa cum se desvoltase în cursul secolului al XIII-lea, după Tovey (p. 30 ur.), care reproduce un număr însemnat de acte oficiale lămuritoare; cu deosebire însă pe baza lucrării valoroase și fără seamă în istoria Evreilor-englezi a dr-lui C. Gross „The Exchequer of the Jews of England, etc.“ edit. in. Papers Anglo-Jewish Hist. Exhib. (citat) p. 170 ur.

la ei a veniturilor cuvenite coroanei²⁸⁾; ear ca judecător al Evreilor (Justice of the Jews) judeca toate pricinile civile și criminale dintre evrei, precum și dintre creștini și evrei. Că această judecătorie exemplară era coruptă e bine înțeles "nu numai odată a acordat ea Evreilor dreptatea, la care altfel nu se așteptau". Oare nu erau ei și tot ce aveau proprietatea regelui?—Funcționarii se numeau cu decret regal și intre ei figurau căteodată și Evrei, pentruca astfel coroana să nu fi frustată în dreapta ei zeciueală. La intrarea lor în slujbă li se da pe seamă „lada evreească cea mare“ (the great Jewry chest) condicele de sotoceli, pecetele, etc.

Sucursalele aveau altfel de slujbă; ele făceau pe tribunalul de notariat („chirographers“) și pe depozitar („Custodes archæe“). Niciodată o contractare, desfacere sau plată nu era valabilă de nu era făcută la „chirographers“: doi legiști creștini, doi legiști evrei și doi gramatici anume, pentru care notariat se percepea dela amândouă părțile un fel de timbrueală. Orșice act trebuea făcut în trei exemplare: unul se da creditorului, altul debitorului, iar al treilea privit ca original, în buna pază a Evreului; ca nu cumva să-i se fure, se depunea în „lada evreească localnică“, la care erau trei chei și se păstra căteuna: de legiștii Evrei, de legiștii creștini și de gramatici. Se ținea apoi două rânduri de contabilitate: una de legiștii Evrei, alta de cei creștini.

Cu această bună orăndueală regele avea un control sigur asupra stării lor și apoi îi avea hojma în ghiarele sale, spre a-i stoarce orice decătorie i venea poftă. Deoarece însă nu toți Evreii se ocupau cu imprumutare de bani și, mai mult, chiar și acela care se indeletnicea cu „camăta legiuitoră“ încă făcea și comerț, care nu se mai afla sub controlul direct posibil al hengherilor regali, găsea el, tiranul, mijlocul de a le scoate sufletul pe alte căi, cum se va vedea mai departe.

²⁸⁾ Dr. Gross (p. 192-195) tălmăcește astfel „veniturile coroanii“ cari conzista din: „reliefs“—reșecumpărări; „escheats“—confiscări; „fines“—amenzi și „tallages“—capitații. Reșecumpărarea („relief“) era o taxă grea asupra succesiunilor și care, în secol. al XIII-lea, se ridicase la a treia parte din averea Evreului decedat. „Escheats“ au fost confiscațiunile în folosul regelui și a averii imobiliare pentru fapte criminale, adevărate sau inchipuite (pentru circumstânțe sau răstignire de copii creștini, pentru falsificare de documente sau ștărbire de monezi și alte asemenea), sau pur și simplu răpirile cu zor. Amenzi („fines“) însemna globirea pentru contravenționi și taxe pentru o licență oarecare sau a unei concesiuni cum d. p. învoirea de a se muta dintr-un oraș în celalt, autorizarea unei evreice de a se mări după cutare și nu cu cutare. Aceste taxe se ureau de multe ori la o mie și două mii lire sterline, cu deosebire reșecumpărările căteodată și la mai bine de 4000 lire. (Dr. Gross indică cazuri și documentele oficiale respective). Dar sursele principale ale regelui erau capitații („tallages“), niște impozite arbitrară cu cari coroana încărea după bunul și plac.

Richard I a murit degrabă, deci n'a mai apucat a culege multe roade, căci nu se menționează decât un singur caz, că la 1195 li a luat 478 lire sterline, 7 șil., 4 pen. ca un fel de răscumpărare „ransom“²⁹).

Ioan prounuit Lackland (fără țară) urmănd la tron dupe fratele său Ioan (1199-1216) / Richard (la 27 Mai 1199), s'a arătat din capul locului bun, bland și protector energetic față cu Evrei.

Deja la 31 Iulie a anului 1-iu al stăpăririi sale a confirmat cu decret „lui Iacob, Evreul din Londra, presbitier evreesc, presbiteria „peste toți Evreii din Anglia de a o avea și linia pentru toată viața sloboză, cu liniște, în cinste și deplin, așa că nimene să nu îndrăznească să-l atinge sau impiedice....; el nu va putea fi chemat la nicio judecătorie afară căt înaintea noastră sau a judecătorului nostru suprem“³⁰). Anul următor, nu e vorba, i s'a plătit pentru aceasta 4,000 mărci, a dat la măna Evreilor un decret, că sunt invitați la locul „cu pace, nesupărați și în tienă“ orșiunde pe toată întinderea Angliei și a Normandiei; că pot dobândi pământuri și face o rea soiu de comerț; insărsit, că „se vor bucura de aceleași privilegii ca și sub străbunul nostru Henry I“³¹). În 1204, încercându-se gloata din Londra a se rescula contra Evreilor, Ioan dojenește cu asprime pe primarul și baronii „pentru aseminea trebi de oameni prosti“, adăugând că să-si bage mintea în cap, căci i pune pe Evrei cu tot dinadinsul sub ocrotirea și respunderea lor³²).

Aceste purtări omenoase ale bunului nostru Ioan avură de rezultat, că în curs de cățiva ani au imigrat din continent, unde persecuțiunile erau într-o stare acută, un număr însemnat de noi Evrei, bogăți. Atunci vicleanul a și inceput să-și arăta arama.

Afară de darea colosală de 60,000 mărci, pe care a impus-o colectivitatea, mai stoarse deosebit dela fiecare în parte prin munci și chinuri cumplite până și paraua cea de naștere. În 1210 „pentru că voea banii lor, a intemniat pe toți Evreii, de amândouă sexe și cine n'a dat pe dată se alegea cel puțin cu un ochiu pleșnit“³³). Unuia Avraam din Bristol, i s'a scos săpte zile dearendul căteo măsea până omul se văzu nevoie să a-i da 10,000 mărci³⁴).

Să nu numai dela blandul Ioan aveau de suferit nenorociții noștri coreligionari. În 1215, ridicându-se baronii contra tiranului, pentru că făcuse Anglia și Irlanda tributare către papa, atacă tot-

²⁹) Jacobs, l. cit.—³⁰) Tovey, p. 55; Boulbee, Hist. of the Church of England, p. 270.

³¹) Tovey, p. 63.—³²) Aceeaș; p. 67.—³³) Stow, p. 168.—³⁴) Aceeaș; Graetz, p. 247; Tovey, p. 70.

odată pe „Evreii regelui“ măcelăresc o mulțime și-i jăfuesc³⁵). Și așa: tiranul făcea eu děnſii ce voea, ſind priviți ca proprietatea sa ear baronii i ucideau și prădau pentru acelaș cuvěnt — de neca cătră rege, proprietarul lor, dar și mai mult spre a-i jăfui.

O rază de speranță pentru zile mai bune pětrunse în lagărul mul Henry III } incercărilor Evrei-englezi cu suirea pe tron a minorului (1216-1271) } rului Henry al III-lea. Atât sub Regența Lordului de Pombroke și aceea a succesorului său Hubert de Burgh, căt și în cei d'intei ani ai majorității regelui, starea lor era comparativă fericită. Cei detinuți în temnițele din vremea lui Ioan fură liberați³⁶.

Serifilor li se deta instrucții severe de a opri sau năbuși orice mișcare de rezvărtire. În fieștecare oraș, unde se afla Evrei, s'a ales căte douăzeci și patru de cetăteni ca străjeri, răspunzători pentru orice atac contra unui Evreu sau a averii sale³⁷.

Autoritățile eclesiastice necăjite, că guvernul î protejează, Langton, arhiepiscop din Canterbury, și Hugh of Wells, bisigul din Lincoln, scot la 1223 niște ordonanțe barbare, ca creștinii să nu aibă nicio relație cu Evreii și culmea ticăloșiei ca să nu să li se vînz din cele neapărat trebuincioase pentru hrana³⁸). Se înțelege, că s'a găsit și creștini cu inimă mai puțin neagră ca ale călugărilor de natură, dar totuș, se raportează, că multe familii evreiești au perisit de foame. Cărmuirea astăzi, a trimes imediat poruncă la toți serifii ca să se înlăture acele măsuri nemernice³⁹.

Șapte ani mai târziu însă se schimbă situația. Henry începe să aderei de fiu și urmaș vrednic al fătarnicului Ioan și că știe să intrece în cruzime și ticăloșii; ura, prejudețele și pofta după jaf și prădăciune, pe de altă parte, cresc mereu; neamul mult prigoniintră dar din nou în restricții și mai grele.

În 1230 î se confiscă a treia parte din averea mișcătoare⁴⁰ și în schimb se învoește celora din Londra și ridica o sinagogă. Înădăta însă ce fu gătită „de oarece era prea artistică, creștinii au obținut învoirea regelui ca să fie dedicată blagoslovitei noastre „Doamne“, și așa a dat-o română Fraților St. Antonny din Viena și se boteză „Ospitalul St. Antonny“⁴¹).

La 1240 s'a spănzurat la Norwich patru Evrei din cei mai bogăți pe motiv, că ar fi obrezuit pe un băeat creștin numit Odard.

Eacă și după cronicarii peripețiile acestei calomnii, pe căt

³⁵) Tovey, p. 72.—³⁶) Aceeaș, p. 76.—³⁷) Aceeaș, p. 77-79.—³⁸) Aceeaș, p. 81-83.

³⁹) Aceeaș, p. 86-87.—⁴⁰) Aceeaș, p. 88.—⁴¹) Stow p. 182; Tovey, l. cit.

curioase și absurde pe atât și de infamă: In una din zilele anului 1230, Odard, care avea atunci vîrsta de 5 ani, se jucă în stradă, când fu apucat de năprasnă de cătră un număr de Evrei și tărat în casa unuia din ei anume Iacob. Acolo l-au ținut o zi și o noapte; apoi, legându-i ochii cu o năframă, i-au tăeat „pielea dinainte“ („foreskin“), pe care o puseră intr'o raclă cu nisip. După aceea au suflat toti, cu gurile în nisip, până a eşit ear la iveală. Norocosul, care a fost cel dintre ce a zărit pe prețiosul odor „foreskin“, era unul Jurnepin, deaceea s'a numit pe băeat „Jurnepin“, proclamându-l jidovit.

Aceasta se povestește la 1234—5; până atunci nicio vorbă măcar. S'a examinat pe băeat și s'a găsit „the foreskin“ în toată bună regulă, neatins. Cu toate acestea Evreii au plătit regelui, căt n'a vrut el, și dănsul a suspendat afacerea, spre a o redeschide din nou la 1230—40.

La judecată, pe lângă arătările lui „Odard—Jurnepin“, deja flăcău de 15 ani, care, pe căt se vede, avea o bună memorie de știa cele petrecute cu dănsul, pe cănd a fost de 5 ani, până și suflarea în nisip, — s'a mai ivit o femeie Matilda Burnham, care a depus, că copilul descoperit de tatăl său și luat acasă, Evreii au venit la dănsa de i-au spus, ca nu cumva să îndrăznească a-i da carne de porc fiindcă e jidovit. Archidiaconul din Norwich și o mulțime de alți călugări mărturisiră earăs, că au văzut pe băeatul cu ochii lor indată după operație, că „membrisorul“ i-a fost tare umflat și cișnea pohoae de singe. Si pentru a pune vîrf născocirii, se spuse, că Evreii s'aș plâns atunci, la 1230, constabilului (polițaiului) de la castelul din Norwich, că creștinii vor să le ia pe „băbeatul jidovit“. Toți au știut și văzut, poliția a fost sesizată de insuș criminallii și—minuni de ale evului mediu!—numai după cinci ani sunt urmăriți, spre a fi prădați de rege și, după zece ani, spre a fi din nou jăfuiți și chear uciși.

Pricina se judecă de un parlament special, la 1240, care i achită. Dar — și dacă i-a achitat un parlament special? — bisofii ridicând protest asupra jurisdicțiunii, că afacerea de „foreskin“ intră în exclusiva „competență a judecătoriei bisericești“, regele estradă bisofului William Ralegh, din Norwich, pe Evrei, ca să reguleze afacerea; și sfintia sa puse de se spănzură pe patru dintr'enșii⁴²⁾. D'oblossiers Tovey, ca creștin, se intreabă în a sa „Anglia Judaica“:

⁴²⁾ Tovey, p. 96-101; Walter Rye, „Persecution of the Jews“: Papers Anglo-Jewish Hist. Exhib. (citat), p. 153-154.

dacă poate cineva să-și inchipească, că astfel de lucruri s'au petrecut în adevăr intr'o țară creștinească?

Acuma să reluăm sirul istoriei. În cursul aceluiăș an regele convocă prin decret un *Parliamentum Judaicum* „spre a se chibzui de interesele coroanei, precum și de ale lor“. Evreii se bucurără de acest eveniment neașteptat; ei își ziceau: regele — care era certat cu baronii—la urma urmelor tot simte nevoie de sfatul nostru. Și rezultatul sfătuirii parlamentare fu o proaspătă dajdie de 20,000 mărci, cu acăreia incasare insărcină pe zece din „parlamentari“ și cari, neputând fi exacți la vadeaua hotărîtă, au fost trântiți la închisoare cu „parlamentarele“ lor și cu copii până au isbutit să stringă suma ordonată⁴³⁾.

„La 1243 a stors dela Evreii cei mai mizerabili un „exegit redemptionem“ in aur și argint; numai dela unul Aron din York a scos 4 mărci in aur și 4,000 mărci in argint. Aurul l-a primit însuș regele cu mâna sa dela fiecare Evreu sau Evreică, cu primirea argintului însă a insărcinat pe alții“⁴⁴⁾.

Anul următor s'a găsit în Londra un copil mort. Copilul s'a ingropat „cu mare alaiu in biserică St. Paul nu departe de sfântul altar“—și Evreii au plătit regelui gloabă 60,000 mărci⁴⁵⁾.

La 1249 un adaus de taxă 10,000 mărci⁴⁶⁾. 1250 „Regele Henry III, cuprins de un mare nesașiu de bani, a poruncit ca să se stoarcă fără milă dela Evrei până și paraua cea din urmă, dând această sarcină la slujbași anume“. Atunci, dela unul Aron din York, probabil identic cu cel pomenit mai sus, „pentru că a fost inovățit, că ar fi falsificat un document, a smuls 14,000 mărci și deosebit 10,000 mărci in aur pentru interesele reginei“⁴⁷⁾. Mat. Paris ne spune mai departe, că „acest fericit Aron l-a incredințat pe cinstea și credința sa, că in total regele i-a smuls 30,000 mărci in argint și 200 in aur⁴⁸⁾, se vede, afară de sumele sus pomenite, 10,000 mărci date in aur numai pentru interesele reginei“.

La 1253 Noem. 10 s'a scos din „lada“ de la „chirographers“ zapisul îscălit de starețul dela St. Alban, după care era indatorit a respunde cătră „Elias, jidovul din Londra“ datoriile cavalerului Richard de Oxaice și s'a făcut strigare in școala evreească, că dato-

⁴³⁾ Tovey, p. 110.

⁴⁴⁾ Matthaei Paris, „Chronica Majora“ (ed. Luard, London, 1876), v. 4, p. 267 ... „aurum tamen rex propria manu suscepit ab unoquo que Judæo viro vel muliere“.

⁴⁵⁾ Aceeaș, p. 377,378; Jacobs, p. 42.—⁴⁶⁾ Jacobs, I. cit.—⁴⁷⁾ Mat. Paris, aceeaș, v. 5, p. 136.

⁴⁸⁾ Aceeaș.

riile starețului sunt icsoflisite „dela zidirea lumei și pănă atunci“; că aşa a eșit poruncă dela curte⁴⁹⁾.

După paștele an. 1254 s'a strâns pe Evrei la palat, unde erau adunați toți sfetnicii, și lordul Richard—fratele lui Henry—și le ceru în numele regelui: „La bourse ou la vie!“ Atunci, Elias, „Judeorum pontifex“ (marele rabin), după ce s'a consfătuit cu ai sei, a ținut următorul cuvânt: „O, cinstiți boeri! noi vedem, că domnul nostru, regele, stăruște în tot felul ca să ne pearză numai de cără, spre a ne căuta aiurea un adăpost sub un stăpânitor, care va mai avea într'ensul măcar un pic de dreptate, de cinste și de credință. Da, cinstite, sețe boerești, aşa este, dorim să plecăm, spre a nu ne mai întoarce căt lumea, lăsându-vă casele noastre și tot ce avem, numai ca să scăpăm cu viață. Adevărul grădesc: suntem sărăciți, storși, sleiți; nu mai avem de unde da. Poate regele să ne pue la cazne căt o poftă: poate să ne spargă ochii, să ne scoată măselele, să ne tae beregatele, după ce mai inteu ne va fi jupoit pielea; nu, Domnul ne e martor, că nu mai avem de unde da“. Gemetele și lacrimile i împediră vorba, aşa că a trebuit să se opreasă din timp în timp, spre a-și prinde susținutul, căzând mereu într'un leșin de moarte⁵⁰⁾. Emigrarea nu li s'a învoit și cel ce nu voi să fie spănzurat trebuie să dea și de unde n'avea⁵¹⁾.

In anul următor i fură de isnoavă „cu toate că erau deja sărăciți, lipiți pământului“, cu 8,000 mărci, când, în desesperarea lor, i-au vorbit cu toții: „Noi vedem, Majestate, că tu nu cruci pe nimenea, nici pe creștin, nici pe evreu, ci într'una cauți numai chipuri și feluri cum de ai putea mai curând sărăci lumea. Pentru noi nu mai este nicio naștere de a putea trăi aicea; mai ales că sfintia sa Papa cu cămătăriile sale ne-a luat locul. Ingăduște-ne, Majestate, să plecăm, fie unde o fi, incotro ne va îndrepta și pe noi marele Dumnezeu“⁵²⁾. (*La Salestua*)

La acest cuvânt îndrăzneț, în care se oglindește desnașdejdea lor extremă, teribilul răspunse fără rușine, că e ruinat și inecat în datorii, că duce lipsă și că n'are cum plăti fiului său Eduard lista sa civilă de 15,000 mărci: „De aceea trebuie să capăt bani de orișunde, dela orișincine și prin orice mijloace“⁵³⁾. Si ca să pue

⁴⁹⁾ Aceeaș, p. 308, 309.

⁵⁰⁾ Aceeaș, p. 411: „...et haec singultibus et lacrimis sermonem impeditibus diceens, siluit fere cadens in extasim moriturus“.—⁵¹⁾ Aceeaș.—⁵²⁾ vezi Apêndicele, Camăta și Evreii.

⁵³⁾ Math. Paris, aceeaș, p. 487.

măna pe banii ce-i trebuia, arendă pe Evrei, pe un timp, fratelui său Richard de Cornwall pe 5,000 lire sterline⁵⁴⁾.

Am spus povestea prăznuirii cu prilejul obrezuirii a unui copil creștin, fie-mi ingăduit să mai spun, din multimea născocirilor, și una de răstignire, aşa cum o ticiuște cronicarul în naivitatea sa creștinească.

„1255. La 22 Noembre in acest an s'a adus la Westminster 102 Evrei din Lincoln, incriminați, că vara trecută au restignit un copil, spre batjocura legii noastre creștine. Li s'a luat intrebare și apoi au fost trimiși la temniță.

„Copilul, pe care l-au restignit era de ani 8, și aşa i zicea : Hugh. Dupăce l-au căpătat în casa lor, l-au ținut 10 zile“, — „cu lapte dulce și alte măncări copilărești“, adaugă un alt cronicar —, „trimitând în restimpul acela solie la multe alte tărguri, la alții de legea lor, ca să fie fără sminteală față la răstignire. Multumită grăbniciei, muma sa, i-a descoperit trupușorul intr'un puț în dosul caselor Evreului, unde a fost restignit : căci ea a aflat, că băeatul se jucase cu niște copii de evrei d'inaintea porții aceluia Evreu.

„Evreul acesta prins și adus d'inaintea d-lui John Lexington, care i-a făgăduit, că se va erta pe vinovați de vor destăinui tot de a fi de păr. Căci densi obicinuia a răstigni în fiecare an căteun copil de creștin, dacă le venea la indemnă.

„Regele astănd despre aceasta, n'a vrut să-l erte, ci a poruncit ca el și tovarășii săi să fie execuțiați la Lincoln“.

L-am transcris pe Holingshed fiindcă e mai scurt, nu mă pot însă scuti fără a arăta, că alții cronicari, cum e chear insuș Mat. Paris, o spun povestea mai gogonată, că adeca dupăce s'au adunat Evreii, au ales pe unul drept Pilat, care a judecat și hotărît restignirea, lă i-au pus în cap o coroană de mărăcini, că i-au dat de băut oțet și fier, insfărtit toate căte sunt însirate în Evanghelie cu privire a Christos.

Sfârșitul su, că o mulțime de Evrei din *cei mai bogăți*, au fost de sirg spănzurați și toată avereia lor confiscată de regele, care căuta să înțeleagă bani „or și de unde or și de la cine și prin orice mijloace“⁵⁵⁾.

De părăsim pe rege, dăm peste alții hoți de viață nobilă. În 1262

⁵⁴⁾ - Math. Paris, p. 487; 488 : „Necessere igitur habeo vivere de pecunia undecunque, a quibusunque qualitercumque adquisita“. — ⁵⁵⁾ Aceeaș ; — Saineanu, Martirul și Devotament, An. p. Isr., IX.

năvălesc asupra lor, în Londra, baronii, măcelăresc *sapte sute* Evrei, distrug contractele lor de datorii cu baronii, cari se aflau depuse în „lada“ la „chirographers“, și jăfuesc tot cvartierul evreesc⁵⁶). Aceeaș dramă și hoție se repetă la 1264, când se omoară 200 și restul se pradă⁵⁷); în 1267 se petrece aceeaș barbarie la Lincoln⁵⁸.

In cursul aceluiăs an, li se ordonă de către „Conciliul din Viena“ ca să pue pălăria injositoare — colțurată⁵⁹). La 1269 sunt din nou masacrați în Londra⁶⁰). În 1271 li se ia cu hapea sinagoga din Nord-est și se dă peșcheș la „Friars de Saccâ“⁶¹).

In astfel de imprejurări triste și sfâsietoare, se înțelege de sine-și, că nu mai poate fi vorba de o desvoltare culturală serioasă.

Pristăvirea mult zăbovită a lui Henry III, a alinat pe o clipeală durerea și suferința nenorociților Evrei. Dar, vai, numai pe o clipă.

Eduard I având nevoie de bani, s'a grăbit a include în manifestul, Eduard I } pe care l-a scos cu ocazia suirii sale pe tron și pe Evrei, (1262—1290) făgăduindu-le de toate, aproape și mana. Se înțelege, că stălcitii și zăpăcitiții Evrei au făcut ce au făcut și nu l-au lăsat pe omenosul lor stăpân ca să ducă lipsă.

N'a trecut însă mult și fiul lui Henry III a intărit zicătoarea, că „ce naște din pisică șoareci mănăncă“. El i incărca cu biruri enorme, și urmă cu execuțiunile la fel ca cruzii ceilalți. Dacă un Evreu nu era în putere a respunde „șfertul“ la termin, se impunea pe femea și copii lui; de nu plătea nici atunci, era depus și el confiscându-i-se în acelaș timp tot ce avea⁶²).

In anul al 3-lea al domniei sale, presat, se zice, de popor, legiferă o sumedenie de restrictive între cari și acele, că „Evreii săi“ nu vor putea instrăina imobile fără autorizația specială a coroanei și — aicea își dărămă cu însăși mâna lui mașina „sa“ de stoarcere — nu vor mai putea specula cu camătă; numai papei î se cade! Si consecința? că au rămas într'una supuși la taxe și amenzi grele. „Lăzile“ din sucursalele fură mereu cercetate și ridicăte cu totalui tot la centrala și hărtiile reținute ori și confiscate, spre indestularea nesătiosului fiu de rege⁶³).

Ivorul odinioară atât de mult curgător pentru coroană — cămătăria — secat fiind, veniturile Evreilor incepură, firește, a se micșora

⁵⁶) Holingshed, p. 253; Math. Paris, aceeaș, p. 516-519; Stow, p. 192; Tovey, v. 136 ur.

⁵⁷) Stow, l. cit.; Holingshed, p. 263.—⁵⁸) Holingshed, p. 267.—⁵⁹) Aceeaș, p. 272

Jacobs, l. cit.—⁶⁰) Aceeaș.—⁶¹) Aceeaș; Walter Rye, p. 165.

Madox, History of the Exchequer ed. II, London, 1759), v. I, p. 224, 225.

cum și ale regelui, sau, în orice caz, tiranul nu mai avea controlul și mijlocul de hrăpire pentru cari, altminterea, era menită instituțiea *Scaccarium Judaeorum*. Monstrul incoronat recourse atunci la alte expediente.

In 1278 — după unii 1279 — sub pretext de stărbirea monezilor, se depuse șasezuteoptzeci Evrei, dintre cari se spănzură două sute șasezeci șișapte și averea lor se confiscă⁶⁴⁾.

La 1279, se isvodi, că „Evreii din Northampton au răstignit un băeat creștin, aproape de Vinerea Paștelor, insă nu l-au omorât de tot. Pentru aceasta s'a adus, după Paști, mai mulți din ei la Londra, de i-a repus prin spănzurătoare“⁶⁵⁾. Căt despre bunurile spănzuraților știm, că ele cădeau, cu deplin drept, după lege, în folosul regelui care, deci, n'avea decât să făurească crime pe socoteala lor pentru ca să se imbogătească.

La 1282 în urma ordinului lui Peckham, arhiepiscopul din Canterbury, s'au demolit, în Londra, toate sinagogile⁶⁶⁾.

La 1287 „Din porunca regelui, care se afla în Bordeaux, se prinse într'o noapte și se intemniță pe toți Evreii din Anglia. Cauza nu era cunoscută, dar ei s'au răscumpărat cu 12,000 pfunți argint“⁶⁷⁾.

Infine veni epilogul tragediei. O vacă lăptoasă când ajunge stearpă, căutăm să ne desfacem de denza, spre a ne folosi de carne și de pielea ei. De aceeaș vedere a fost călăuzit Eduard I când, la 1290, a decretat ca toți Evreii, sub pedeapsa morții, să părăsească regatul.

Faptele, la cari am azistat în cursul istoriei, ne-au orientat pe deplin asupra stării Evreilor din acea epocă. Știm d. p., că ei n'au mai putut produce regelui ca altădată; mai știm apoi, că denșii au fost jefuiți de toată avereia mișcătoare, când de rege, când de baronii sau de gloata. Lor le rămăseră, prin urmare, numai imobilele, pe cari nu le-au putut instrăina fără invoarea regelui, precum și contractele de datorii, hipotecare mai cu seamă, cari se aflau depuse în „lăzile“ așezământului *Scaccarium Judaeorum*.

Decretul de expulzare glăsuesește, că ei vor putea lua cu denșii toată avereia mișcătoare, dar cronicarul relatează, că li s'a lăsat atăta nimai „ca să aibă de cheltueală până dincolo de frontieră“⁶⁸⁾. Înstrăi-

64) Madox, p. 225; Dr. Gross, p. 200, 201.

65) Holmgård, p. 279; Stow, p. 200; Jacobs, p. 43.

66) Stow, l. cit.

67) Aceeaș, p. 202; Boulbee, l. cit.

68) Stow, p. 203, 204.

narea proprietăților nemîșcătoare, știm dinainte, că le-a fost oprită, și recordele oficiale de pe timpul lui Eduard, ne dău seamă, cu deamărunțul, de toate imobilele evreiești, pe cari regele și le-a insușit după expulzarea lor⁶⁹⁾. Așjderea despre contractele de datorii.

La 9 Octombrie 1290, rezămăți de toeagul pribegiei, în inima lor cu nădejde în idealul pentru care au indurat atâtea chinuri amare ei, toți, în număr de 16,511 suflete⁷⁰⁾, au părăsit pământul în al căruia sin zăceau osemintele străbunilor lor de mai bine de șase veacuri.

Ce s-au făcut nenorociții bejenari, în acea vreme atât de furtunoasă, pentru „poporul ales“? D-zeu știe! Istoria ne spune numai, că acei cari se refugiase în Franția au fost în anul următor, 1191, goniti și deacolo⁷¹⁾.

Se știe însă ce s'a petrecut cu a patra parte din ei, cari au imbarcat în Londra o corabie, pe care au nămit-o. Pe cursul Thamisei, în dreptul Queenborough, fiind vremea fluxului, căpitanul ancoră vasul, smomindu-și pasagerii ca să iasă la plimbare cu densus pe uscat. Sosind timpul refluxului, s'a furisat dela densi, reintrând în corabie. Apa incepuse a se ridica talazuri, și ei simțind primejdia, alergară spre corabie. Dar neomenosul căpitan își bătea joc de densii, recomandându-le ca să se adreseze la Moise, care a uscat marea roșie pentru străbunii lor. Astfel, de nu s'o fi intemplat vr'o minune, care însă nu e raportată, au fost toți inghițiti de valurile nemiloase ale Thamisei⁷²⁾.

Eacă dureroasa încheere a primei perioade a istoriei Evreilor în Anglia.

⁶⁹⁾ Stow, p. 204: „...giving them to bear their charges, till they were cut off his realm“.

⁷⁰⁾ Aceeaș: „...whose houses being sold, the king made a mighty masse of money“.

⁷¹⁾ Math. West. Flores historiarum, part. II, p. 381.

⁷²⁾ Tovy aceeaș, p. 247; Graetz, aceeaș, v. VII, p. 212; Holingshed, p. 285.

APENDICE

UZURA SI EVREII

In evul mediu Evreii au fost uzurari, și grozavi de tot acei din Anglia. Astfel s'a cântat până mai deunăzi pe toate notele: in versuri, in proză, in dramă și mai vîrtoș in legendă; și astăzi chear mai există o rămășiță, porecliți antisemîți — cari cântă mereu acelaș cântec: „Um die Inferiorität, ja gemeinschädlichkeit der semitischen oder jüdischen Race zu beweisen, wird bald auf die Boerse, bald auf die Literatur hiengewiesen. Der blutdürstige Shylock (z. B.) ist gegenwärtig das Stichblatt derer, welche nicht mehr mit Hostienhändlung und Brunnenvergiftung aufzutreten wagen“ ⁷³⁾.

Nu e aci locul ca să mă ocup de tema generală, care de altfel e de mult rezolvată de către bărbați geniali ca lordul Bacon, Bentham, Adam Smith, Fr. Victor Hugo, Clermont-Tonnerre, Douce și alții, in favoarea neamului calomniat ; deaceea mă voi mărgini numai la Evreul-englez.

Este adevărat, că el era imprumutător de bani pe dobândă ; ba, admitem, că a fost cămătar. Ca să fim riguroși, să admitem, că uzura de orce soiu e o faptă infamantă și condamnabilă, o crimă. Evreul englez din veacul de mijloc ar merita dar osânda. Dar „când se părăște vreun om ca săvîrșitor al unei crime, vini sau simple abateri, cea mai d'inteu și cea mai importantă chestiune de examinat este aceea de a ști dacă fapta criminală se poate pune după dreptate in sarcina părățului, adică dacă acesta, la vremea săvîrșirii faptului... se bucură de libera sa voință“ ⁷⁴⁾. *Scaccarium-ul Judaeorum*, și mai cu seamă faptele despășitorilor, pe cari ni le înșiră istoria, dovedesc, cu prisință, că Evreul-englez, care se ocupa cu ceeace se zice uzură, nu numai că nu s'a bucurat de libera voință, singurul caz in care ar putea fi cu dreptate tras la răspundere, ci, că a lucrat sub presiunea pumnului de fier al regilor nesătioși. „Evreii au fost numai o mașină de finanțe a regelui, pe care o măna după poftă și trebuință“ ⁷⁵⁾. „Pe stră bunii lor i-au muncit in Egipet ca să facă căramidă, pe cărd faraonii englezești i chinueau pe aceștia ca să le fabrice bani“ ⁷⁶⁾.

Să trecem însă pentru moment peste motivele legale de scuză și să facem o mică cercetare in fond : Fost-au Evreii, in adevăr, cămătari, și ce fel de cămătari ? Fost-au ei singuri cămătari sau mai erau și alte neamuri, și cu deosebire acuzatorul său, neamul creștinesc ? In cazul afirmativ, care era gradul de uzură al unora și al altora ?

Când Evreii au adat de chipul cum Creștinii știu să înlăture uzura, spune

⁷³⁾ Prof. Dr. H. Graetz, *Shylock in der Sage, im Drama, etc.*, Krotoschin 1850.

⁷⁴⁾ G. Costa-Foru, *Magazinul judecătoresc*.

⁷⁵⁾ John R. Green, *History of the English people*, v. I. p. 337.

⁷⁶⁾ Tovey, p. 199.

eronic. Math. Paris, ei se stricără de ris⁷⁷⁾. El dă seamă despre un grup de Creștini italieni numiți *Caurzini*, cari, cu fondurile Papei, pe socoteala și cu ajutorul lui, desbrăcau pe coreligionarii lor pe o cale rafinată și într'un mod ingrozitor. „Papa, scrie Tovey, obiceinuia să facă această speculă infamă într'un mod nerușinat; Evreii puteau cu deabinele lua dela densus invēțatură“⁷⁸⁾.

Creștinilor, se știe, le erau strict opriți imprumutările cu dobândă, eată dar metoda adoptată de reprezentanții vaticanului. Când se convingeau, că acel ce vrea să împrumute nu e instare să-și plătească datoria, d. p., înainte de șase luni, i da bani fără dobândă pe trei luni, dela care termen însă urma să curgă o camătă de 75% în formă de clauză penală. „In cazul acesta și-a zis el (Papa) nu sunt uzură, căci împrumut bani fără camătă, ceeace urmează să-mi plătească mai pe urmă un folos eventual“.

Următorul specimen de act încheiat de creștinii necămătari se transmite de către Math. Paris⁷⁹⁾: „La toti acei ce vor vedea acest zapis, Thomas, stă „rețul mănăstirii Barnwell, cu sănătate in Domnul! Să se știe, că am împrumutat și primit, la Londra, pentru trebuințele bisericei, de la Francesco și Grigorio, dela densus și tovarășii lor, cetăjeni și neguțători din Milan, 104 mărci bani legiuiri, sterlنجe, socotit a 13 šilling 4 penny marca. Suma aceasta de 104 mărci ne indatorim a o respunde inapoi la New-Temple, in Londra, in postul St. Pietro ad Vincula, fiind inteia zi de August 1235.

„In caz de neplată la timpul și locul hotărît, ne legăm a răspunde neguțătorilor menționați, la orcare din ei, sau la vechilul lor, căteun mare de parale de fiecare zece mărci pentru orice întârziere de două luni, ca recom-pensă sau pagubă ce ar putea rezulta pentru pomeniții neguțători din cauza întârzierii cu plata, ei vor fi astfel indrituți legiuiri a cere și dobândi capitalul, daunele și spezele cum mai sus se specifică; asemenea și cheltuelile personale ale unuia din neguțători, ale calului și servitorului său până când banii indicați vor fi achitați pe deplin.

„Și pentru siguranța de plată a capitalului, foloasele, paguba și cheltuielile, ne zălogim către sus zisii comercianți și moștenitorii lor, pe noi însă-ne, biserică noastră și dependentele, toate bunurile noastre precum și acele ale bisericei noastre: mișcătoare și nemîscătoare, bisericești sau lumesti ce avem sau vom avea și în oricare loc ele s-ar afla.

„Recunoaștem și adeverim, că sus pomenitele bunuri le ținem și le păstrăm dela menționații neguțători numai din bunătatea lor până sinetul va fi achitat desăvîrșit.

„Ne lepădăm, apoi, pe noi însă-ne și succesorii noștri de orice fel de ajutor canonial și al legilor politicești, de toate privilegiile, de Epistola St. Adrian, de teale datinele, statutele, cauzanile, îngăduințele și favorurile dobândite dela regale Angliei; aşijderea dela dreptul de apel la rege pentru anularea (acestui act) și dela orice alte excepții, ce s-ar putea invoca contra validității inscrisului de față. Toate aceste ne legăm a le ține cu credință, și spre tărie adeverim cu pecetea mănăstirii“.

⁷⁷⁾ Math. Paris, op. cit., v. III, p. 331: „Judaei quoque novum genus usurae in Christianis non perientes Sabbata nostra non immerito deridebant“.

⁷⁸⁾ Tovey, p. 123.—⁷⁹⁾ Op. cit.

⁸⁰⁾ Math. Paris, op. cit., p. 329.

Bietul popa, cum a trebuit, să se lepede de toți sfintii păna a căpătat imprumutul; dar, cel puțin s'a legat către credincioșii bisericei!

Dacă pravoslavnicii cămătari s'au purtat astfel cu popa, care imprumuta „pentru trebuințele bisericei“, cum puteau urma mai uman cu mirenilor? Nodul fu într'atâta stors, încât bisoful din Londra a crezut de datoria sa a-i anatematiza și goni din diocesa sa. Regele, de bună seamă, în vedere că i se strica interesele, căci creștinii nu erau supuși jurisdicțiunii faimosului *Scaccarium Judaeorum*, luă și el măsuri contra lor; dar cum de „a vorbit Roma“ ei fură lăsați în pace, ba ajutați cheară, de popimea mai cu seamă, de a-și face mendrele⁸².

In afara de aceasta mai dăm de o altă breaslă de creștini cămătari: *Caturcensi*⁸³). De ar mai fi trăit Math. Paris, cum bine observă Tovey, el ne-ar fi impărtășit desigur multe bunătăți și despre acești uzurari; pe când așa ne-a fost dat numai să afliam, că ei făceau afaceri de „bancă“ cu coroana cea „fără fund“. Se știe, că Henry III arendase pe Evrei către fratele său. Cum și când i-a primit în apoi, nu e lămurit, destul că i-a recăpătat, căci în an. 46 al domniei sale i-a trecut fiului său Eduard⁸⁴), și acesta i-a zălogit în anul următor la *Caturcensi*, operație ce a fost aprobată de către tatăl său printr'un model de patentă⁸⁵). O nouă probă de libertate de acțiune, în consecințe de respunderea Evreului cămătar!

Nevinovăția, neuzura creștinească am văzut-o, zapisul starețului Thomas ne-a deslușit-o; să vedem acumă vinovăția și uzura evrească.

Inainte de toate nu trebuie uitat, cum că toate operațiile Evreilor au fost legiuite; niciun act, cum se știe, nu era valabil de nu era făcut sub controlul legii, de către „chirographers“. Dacă s-ar da deci de un act infam ca ale creștinilor cămătari, nu s-ar putea condamna decât legea, care a ingăduit infamia și în special autoritatea de atunci, care cum știm, a silit pe Evrei la acte de asemenea natură. Păna acumă însă n'aflat nimenea despre existența unui atare act, pentru care, în orice caz—eu riscul de a mă repeta—năr putea fi răspunzător decât legea și puterea sub care s'a făcut, dar din care totuș ar rezulta, că Evreii, au fost în adevăr uzurari. Math. Paris, care era călugăr și nicicun prieten al Evreilor, el, un compilator și scriitor istoric faimos, care n'a lăsat niciun eveniment fie și de cea mai mică însemnatate neinregistrat, el transmite lumii actul creștinesc al *Cursinilor* și descrie amăruntul toate infamiile lor⁸⁶); oare dacă ar fi existat vreun act, nu tocmai corect

⁸¹⁾ Math. Paris, op. cit. p. 331.—⁸²⁾ ibid., p. 332.—⁸³⁾ Tovey, p. 159.—⁸⁴⁾ ibid., p. 157.

⁸⁵⁾ Pat. 47, Hen. 3. m. 9. (reprodusă de Tovey, p. 158): „Rex Universi ad quos praesentes „Literae pervenerint salutem. Cum Edwardus, noster dilectus Primogenitus, ex proecepto, a sensu „et voluntate nostra, concesserit et tradiderit insolutum Petro Ceraudo et Will. Bernardo fra-„tribus, et eorum sociis, Civibus et Mercatoribus, Caturcensibus, pro Mutuo per Dominum Edwar- „dum, ab iisdem Mercatoribus, habito et recepto, London pro negotiis ipsius Edwardi et Rega- „nostri, gravibus et arduis, Totum Judaismum nostrum, ipsius Regni nostri, cum scaccario ejus- „dem Judaismi et omnibus et singulis aliis preventibus et exitibus, coeterisque ad idem Judaismum „spectantibus; Habend et Tenend a die confectionis instrumenti inter dict. Edward et proesatos „Mercatores super dicto Mutuo confecti, usque ad quindenam Sancti Johan. Baptist. Anno Dom. „1265, prout in instrumento proedicto Patente, seu literis dicti Edwardi, quod, seu quas, iudem „Mercatores penes se habent, plenius continetur. Nos proedictam Concessionem et Traditionem „ratas habentes et gratas etc. in omnibus confirmamus, etc. Dat. apud Lond. 11 die Junii A. R. „N. 47^a.—⁸⁶⁾ Math. Paris, I. cit.

al Evreilor, un act chear mult mai puțin ticălos ca acele ale creștinilor cămătari, pentru care Evrei insă ar fi putut fi respunzători, călugărul Paris i-ar fi crujat și nu l-ar fi comunicat posteritatei? Dela dănsul insă, singura autoritate în istoria Englezilor, astăzi numai, cum am arătat, că Evrei, ei cămătarii, se strica de ris, când aflați de cinstea și omenia creștinească. El ne mai spune contrar celor ce relatează despre creștinii cămătari, ceea ce tocmai contribuește de a reduce în ţandări construcția legendară, că Evrei ar fi săracit pe creștinii cu uzura lor; el ne spune, că creștinii — se înțelege, acei scuții de viermele rozător al fanatismului și de pofta de jaf și de prădăciune — compătimau cu Evrei și vîrsau lacrimi pentru suferințele lor⁸⁷⁾.

Până acum am văzut, că adevărații uzurari erau Creștini și nu Evrei. Faptul, că Evrei au fost imprumutători de bani cu dobândă, nu îndrituește niciecum la încheierea, că ei erau și cămătari. Dobândă și uzura sunt două lucruri distincte; distanța între dănsurile este colosală; pe când uzura a fost, este și va fi condamnabilă, dobândă, o chirie moderată a banilor, ea și chirile tuturor bunurilor, a fost, este și va fi justificată și tolerată. În lipsă dar de orice act, de orice imprejurare concretă, că Evreul englez din evul-mediu ar fi fost uzurar, uzurar condamnabil, de unde a isvorit atunci legenda și pe ce se intemează ea?

Cronicarii: Thomas Walsingham, Henry de Knyghton, John Major și alții, scriind asupra expulzării Evreilor, raportează, că din cauza necredinței lor și a uzurei „cu care au măncat pe poporul cu oase cu tot“ s-a decretat isgonirea; și că comunele (parlamentul) și clerul ar fi oferit sau și dat chear regelui a cincisprezecea parte din averea lor mișcătoare pentru acea bună și creștinească ispravă. Deaci a isvorit și pe aceasta s-a intemeiat legenda, că Evreul englez ar fi fost cămătar grozav, încât comunele și popinea s-au văzut nevoie a dărui regelui o parte din averea lor pentru a să scape lumea de această plagă, care mistua pe poporul „cu oase cu tot“.

Acest raport senzational, menit de a justifica pe regele, care să îmbogățește din hapea și a stigmatiza pe Evrei de „uzurari“, acest raport e judecat de toți istoricii ca neexact, ca lipsit de orice probabilitate, cu atât mai vîrtoș ca căt Math. Westminster, singurul istoric, care a trăit pe vremea aceea, a descris deslușit expulzarea și n'a făcut nicio mențiune despre darul comunelor și al popimii și nici indică „uzura“ ca motiv al expulzării⁸⁸⁾. Noi însă suntem inclinați a privi povestea cronicarilor ca cinstită și adevărată; căci tocmai în așa caz reiese și mai mult inocența Evreilor, reiese, că ura și prejudecările, egoismul și invidia, dorința de a-i jăfui și prăda, au fost cauza isgonirii lor și nu pentru că prin uzura lor ar fi măncat pe norodul cu oase cu tot.

Se știe, că *Statutum Judaismi*, care interzicea Evreilor indeletnicirea cu imprumutare de bani pe dobândă sub grea pedeapsă, a fost decretat în al treilea an al domniei lui Eduard, la 1275; același statut anumează orice dobândă eurghetoare, recunoscând numai capitalul datorit. Expulzarea, știm, că a avut loc cu 15 ani mai târziu, deabia la 1290. În cursul acestor 15 ani ei, firește,

⁸⁷⁾ Math. Paris, op. cit., v. V, p. 116: Cristianos super afflictione Judaeorum miserentes et flentes.—⁸⁸⁾ Math. West. Flores historiarum, I. cit.

n'au mai fost, n'au mai putut fi cămătari, căci statutul menționat, afară că i supunea la o mare pedeapsă, invalida cu deplin drept orice contractare de acest soiu. Cum dar și când au putut Evreii, cu uzura lor, hotăritor ne mai existentă, să mănănce pe popor intr'atâta, încât nobilii și popii să-și jertfească o parte din avere, spre a obține isgonirea lor? Să zicem, că Evreii, cu toate restricțiunile din statut, aveau totuș îndrăzneala de a-și împrăștia banii cu imprumut în dreapta și în stânga—in realitate stim, că ei au fost despoeați și au mai aveau ce da cu imprumut—indignații n'aveau atunci decât să denunțe contractele lor ilicite și apoi să indemnă pe toată lumea ca, legal, să-și bată joc de creditorii, adică de Evreii cămătari, cruțându-și în aceeaș vreme cele 15% pentru alte scopuri nobile și caritabile. Din cele ce precede dar evident, că jertfa boerimii și a popimii, din punctul de vedere al unei uzure evreești, n'avea niciun *raison d'être*; și dacă ea, cu toate acestea, a avut cumva loc, cauza se află aiurea și—nicicum în afișata „uzura“ evreească.

Cu ocazia expoziției istorice Anglo-evree, ce avu loc în 1887 (Anglo-Jewish historical exhibition) s'a aflat un act, care dovedește, că toată mișcarea contra Evreilor a fost pusă la cale și împlinită de către datornicii lor pentru ca astfel să scape de datorii⁸⁹⁾. La masacrul din York (1190) în capul bandei, care a măcelărît pe acei Evrei, cari n'avusese curagiul să se sinucide singur, se afla un nobil Richard Malbeste⁹⁰⁾. Și actul descoperit, de care am făcut mențiune, constată, că acest nobil Malbeste datoreea lui „Aron jidovul din York“ o sumă mare de bani, care urma să fie achitată în acele zile, când Evreii din York, între cari și „Aron jidovul“, au fost masacrați. Oridecători istoricul s'a isbit de singeroasa dramă din York—scrie Walter Rye (creștin)—la judecat pe Richard „Malabestia“ vrednic de acest nume, „o bestie sălbatică“, un erud, erunt și fără milă, dar poate numai un fanatic; pe când astăzi față cu actul descoperit, e dovedit cu de prisoș, că el n'a fost nicicum fanatic, ci un simplu și vulgar ucigaș, care a căutat, ca și tovarășii săi, să desfințeze pe această cale ticăloasă, datorile ce le avea către Evrei. „Eu unul, continuă Rye, nu cunosc o pagină mai neagră în istoria englezescă. Omorurile, omorurile venale din partea creștinilor se potrivesc foarte rău cu eroismul deservit al victimelor lor“⁹¹⁾.

In cursul istoriei Evreilor-engleji, se vede, mai mult decât odată, cum acești nobili filantropi, spre a distrugе actele lor de datorii din „lăzile“ dela „chirographers“ și a jăfui cvartierele jidovești, ucideau suțimi, ba miimi de suflete omenești. Că ei, și nobilii și popii, pe timpul expulziunii, erau datornicii Evreilor, cu hipotecă, capitaluri dinainte; apoi din cursul celor 15 ani, în cari Evreii nu mai puteau opera imprumuturi, le datorau bani pentru diferite producțe, cum lănuri și altele vândute și nepredate. Multime de acte păstrate la bibliotecile din British Museum, Westminster, etc. precum și raporturile oficiale, care constată cum regele, după expulzarea Evreilor, a dispus de datorii către Evrei cum: pe unii i-a ertat, pe alții i-a ușurat (că lui i-a dat mâna), dovedesc aceasta în mod invederat. Astfel fiind, nu e oare cu putință,

⁸⁹⁾ Additional Charter, No. 1251 (Catalogue of Anglo-Jewish hist. Exhib. p. 183, London 1888).

⁹⁰⁾ Persecutions of the Jews (citat), p. 149.

⁹¹⁾ Aceeaș, p. 150.

ca comunele și popimea—dacă e cumva adeverat ceeace se raportează de cro-nicari — să fie adus jertfa de 15% din avereua lor, nu pe altarul binelui ob-ștesc, ei pur și simplu spre a se cotorisi de creditorii lor, spre a se scăpa de datorii? Da, negreșit, și fanatismul și-a avut părticica sa de vină. Mai pre-sus de orce indoeală, că „uzura“ ar fi justificat pedeapsa expulzării lor din Anglia...

Ină o vorbă spre a sfârși. Creștinii indeobște — deosebit de „Caursini“ și „Caturcensi“—în ciuda prohițiunilor canonice,—se indeletniceau cu uzura „fățis“, mult înainte de expulzarea Evreilor⁹²⁾. Și lucru acesta se explică foarte lesne, prin dispozițiile statutului din 1275, care oprea pe Evrei a mai manipula cu imprumutări de bani. Nu se putea ca lumea să ducă fără împrumutători de bani, și, se înțelege, nimeni nu voea să împrumute fără folos și așa, numai din bunătate creștinească, să-și riște și să se lipsească de capitalul lor. Numeoasele legi pentru prevenirea uzurei, făcute dupăce Evreii au părăsit insula și pe vremile acele când nu se mai afla niciunul măcar pe insulă, au dovedit, apoi, cum cu drept cuvînt accentuează istoricul Tovey, că uzura n'a fost o crimă proprie numai Evreilor. Dece dar se pușese pecetea uzurei pe fruntea Evreului care, cum e dovedit, n'a fost în această privință decât un instrument al legilor și al condițiilor excepționale, în cari trăea? Dece mai cu seamă numai pe fruntea Evreului și nu și pe acea a creștinului, insărsit pe acelu care a fost în adevăr cămătar? Apoi „astfel“ — ne spune famosul Lord Macaulay vorbind în chestia Evreilor—„a fost totdeauna raționarea fa-naticilor. Ei n'au lipsit niciodată de a invoca în justificarea persecuțiunilor, „viciile pe cari toemai persecuțiile și numai persecuțiile le au provocat. Ei „i-au impins la ocupațiuni urăte și apoi tot ei au avut îndrăzneala a-i infiera“.

⁹²⁾ Encyclopaedia Britannica, v. XXIV, p. 18.